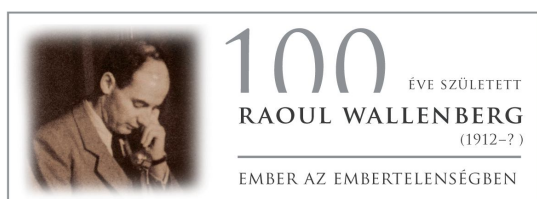

„A jónak szenvedélyes akarata”

Mindszenty József
bíboros, esztergomi érsek, Magyarország prímása
születésének 120. évfordulóján

Megemlékezés
a stockholmi Peregrinus Klubban
2012.10.09.

2012 egyszerre Raoul Wallenberg emlékév és Mindszenty József emlékév - születésük 100. illetve 120. évfordulója alkalmából. Ha közös pontokat keresünk a svéd diplomata és a magyar főpap sorsában, meglepő a párhuzam: mindketten szembenálltak a nemzetiszocialista és nyilas diktatúrával, majd mindketten a kommunista diktatúrák áldozatai lettek. A kort drámai tömörséggel írja le Mindszenty egy mondata: „*Valóban a sötétség órája volt az, amely egyszerre szállt az ország fölé Nyugatról és Keletről: a barna és a vörös veszedelem.*”¹

Az élete utolsó éveiben sokat utazó Mindszenty József legutolsó terve megvalósulatlan maradt: a halál megakadályozta a skandináv országok magyarjainak 1975-re tervezett meglátogatásában. A bíboros azonban, barátja Franz König bécsi érsek megemlékező szavai szerint: „*Holtában is beszél hozzánk*”. A mondat eredetileg a Szentírásból való, ahol Szent Pálnak apostol Zsidókhoz írt levelében (Zsid 11:4) az igazak sorában az elsőre, Ábelre utal.

Az igazak holtukban is szólnak hozzánk. Az előadás egy halvány kísérlet annak rekonstruálására, hogy mit is mondhat nekünk ma, 2012-ben, Mindszenty József élete és hátrahagyott írásai által. Milyen jogon? – lehetne feltenni a kérdést, hiszen az előadó sem nem történész sem nem pap, a téma pedig nem speciális kutatási területe.

Alapvetően az érdeklődés felkeltésére vállalkozom, ugyanis meggyőződésem, az életmű megismerése sokat segít abban, hogy jobban megértsük, hogy mi is zajlott a valójában a XX. századi Magyarországon. A megközelítés három lábon áll, az előadó hármas érdeklődési körének megfelelően, nevezetesen keresztényként, magyarként és pszichiáterként próbál tallózni az életműben, elsősorban Mindszenty *Emlékirataim* című könyve alapján.

¹ Mindszenty József: *Emlékirataim*, Szent István Társulat, Budapest, 1989. 38. old

Mindszenty (Pehm) József
(1892-1975)

A Rákosi-Kádár korszak hivatalos Mindszenty képe

Az egykori kommunista propaganda által Mindszentyről kialakított negatív kép a mai napig hatóan él és fő vonalaiban nagyjából így hangzik:

Mindszenty egy hazaáruló, valutaüzér, a köztársaság ellen szervezkedő, összeesküvő főpap, aki félrevezette a népet, annak felemelkedése, fejlődése és java ellen dolgozott, s közben vétkeit bíborosi palástja alá rejtette; makacs, konok, megátalkodott klerikus, aki visszaélt főpapi tekintélyével; a múltban élt, nem volt hajlandó tudomásul venni, hogy megváltoztak az idők, nem volt érzéke a diplomáciához, mindent fekete-fehérben látott, kompromisszumokra, egyezkedésre, párbeszédre képtelen volt; beképzelt, mártír-komplexumban szenvedő ember, megvetendő gyermeke és jelképe annak a feudális társadalomnak és gondolkodásmódnak, amely elmúlt mindörökre.²

Korrajz Mindszenty szerint

Az embert nehéz megérteni a kora nélkül. Milyen volt Mindszenty kora? Ő így látta:

„Sokszor gondoltuk a XIX. század végének és a XX. század elejének nyugodt „polgári” légkörében, hogy a vértanúság kora elmúlt, nem aktuális. A vértanúság fogalmát és lehetőségét már-már a legendák világába utalták; mintegy rátáblázták az első 3 század történetének sárguló lapjaira. De a két világháború korfordulója után, az utóbbi évtizedek szörnyűségeiben rájöttünk arra, hogy ítéletünk helytelen volt. 3-6 millióra becsülik az első 3 század alatt a római birodalomban a vértanúk számát. A XX. század vértanúinak a száma – négy évtized alatt – felülmúlta ezt a számot.”³

A vértanúság kora? Akkor hát mégiscsak egy mártírkomplexumban szenvedő, a múltban élő, a végletekig kompromisszumképtelen ember lett volna? Vagy mégiscsak a van valami abban,

² V.ö. Füzér Julián: Mindszenty bíboros szentek között, Agapé Kiadó, Szeged, 1995. 161-162. old.

³ Emlékirataim, 379. old

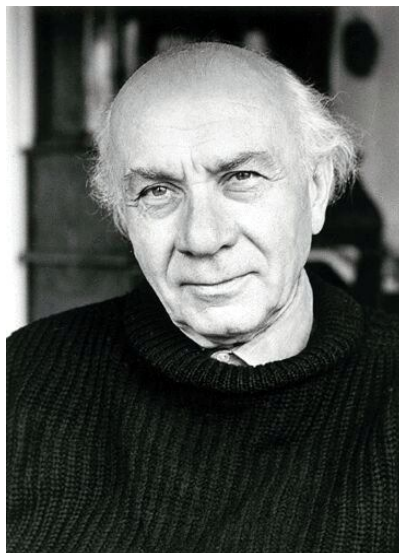
ahogy saját korát felfogta? Mindszenty egyik kedves költője Zrínyi Miklós volt. Négy sor tőle:

*Az seregek fölött magas por csavarog,
Alattok rettenetességgel föld robog,
Sok ezer vörös zászló az széllel lobog,
Gondolnád, tenger is hogy most reád forog.⁴*

Ha furcsának is tűnik a XX. századról szólva a Szigetvárt körülzáró török sereget leíró Zrínyire asszociálni, gondoljunk, arra, mind a horogkeresztes, mind a sarló-kalapácsos zászló egyaránt vörös alapú. A „sok ezer vörös zászló az széllel lobog” képe több évtizedre a magyar politikai tér egyik alapszimbóluma lett.

De talán kérdezzünk meg valaki mást, egy modernebb és kevésbé megkérdőjelezhető irodalmi nagyságot, aki egy hátrahagyott felvétel révén a saját hangján nyilatkozik a korról:

Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról (1950)⁵

Illyés Gyula (1902-1983)

Hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van
nemcsak a puskacsőben,
nemcsak a börtönökben,

nemcsak a vallató szobákban,
nemcsak az éjszakában
kiáltó ór szavában,
ott zsarnokság van

⁴ Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem VII. ének 16.

⁵ Első megjelenés: Irodalmi Újság, 1956. november 2.

nemcsak a füst-sötéten
lobogó vádbeszédben,
beismerésben,
rabok fal-morse-jében,

nemcsak a bíró hűvös
ítéletében: bűnös!
ott zsarnokság van
nemcsak a katonásan

pattogatott "vigyázz!"-ban,
"tűz!"-ben, a dobolásban,
s abban, ahogy a hullát
gödörbe húzzák,

nemcsak a titkon
félignyílt ajtón
ijedten
besuttogott hírekben,

a száj elé hulltan
pisszt jelző ujjban,
ott zsarnokság van
nemcsak a rács-szilárdan

főlrakott arcvonásban
s e rácsban már szótlán
vergődő jajsikolyban,
a csöndet

növelő néma könnyek
zuhatagában,
kimeredt szembogárban,

ott zsarnokság van
nemcsak a talpraálltan
harsogott éljenekben,
hurrákban, énekekben,

hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van
nemcsak az ernyedetlen
tapsoló tenyereken,

kürtben, az operában,
épp oly hazug-harsányan
zengő szoborkövekben,
színekben, képteremben,

külön minden keretben,
már az ecsetben;
nemcsak az éjben halkan
sikló gépkocsizajban

s abban,
megállt a kapualjban;

hol zsarnokság van, ott van
jelenvalóan
mindenekben,
ahogy rég istened sem;

ott zsarnokság van
az óvodákban,
az apai tanácsban,
az anya mosolyában,

abban, ahogy a gyermek
idegennek felelget;

nemcsak a szögesdrótban,
nemcsak a könyvsorokban
szögesdrótnál jobban
butító szólamokban;

az ott van
a búcsúcsókban,
ahogy így szól a hitves:
mikor jössz haza, kedves;

az utcán oly szokottan
ismételt hogy-vagy-okban,
a hirtelen puhábban
szorított kézfogásban,

ahogy egyszercsak
szerelmed arca megfagy,
mert ott van
a légyottban,

nemcsak a vallatásban,
ott van a vallomásban,
az édes szó-mámorban,
mint légy a borban,

mert álmaidban
sem vagy magadban,
ott van a nászi ágyban,
előtte már a vágyban,

mert szépnek csak azt véled,
mi egyszer már övé lett;
vele hevertél,
ha azt hitted, szerettél,

tányérban és pohárban,
az ott van az orrban, szájban,
hidegben és homályban,
szabadban és szobádban,

mintha nyitva az ablak,
s bedől a dögyszag,
mintha a házban
valahol gázfolyás van,

ha magadban beszélgetsz,
ő, a zsarnokság kérdez,
képzeletedben
se vagy független,

főnt a Tejút is már más:
határsáv, hol fény pásztáz,
aknamező; a csillag:
kémlelő ablak,

a nyüzsgő égi sátor:
egyetlen munkatábor;
mert zsarnokság szól
lázból, harangozásból,

a papból, kinek gyónol,
a prédikációból,
templom, parlament, kánpad:
megannyi színpad;

hunyod-nyitod a pillád,
mind az tekint rád;
mint a betegség,
veled megy, mint az emlék;

vonat kereke, hallod,
rab vagy, rab, erre kattog;
hegyen és tenger mellett
be ezt lehelled;

cikáz a villám, az van
minden váratlan
zörejben, fényben,
a szív-hökkenésben;

a nyugalomban,
e bilincs-unalomban,
a zápor-zuhogásban,
az égigérő rácsban,

a cellafal-fehéren
bezáró hóesésben;
az néz rád
kutyád szemén át,

s mert minden célban ott van,
ott van a holnapodban,
gondolatodban,
minden mozdulatodban;

mint víz a medret,
követed és teremted;
kémlélődsz ki e körből?
ő néz rád a tükörből,

ő les, hiába futnál,
fogoly vagy s egyben foglár;
dohányod zamatába,
ruháid anyagába,

beivódik, evődik
velődig;
eszmélnél, de eszme
csak övé jut eszedbe,

néznél, de csak azt látod,
mit ő eléd varázsolt,
s már körbe lángol
erdőtűz gyufaszáלבól,

mert amikor ledobtad,
el nem tiportad;
s így rád is ő vigyáz már,
gyárban, mezőn, a háznál,

s nem érzed már, mi élni,
hús és kenyér mi,
mi szeretni, kívánni,
karod kitárni,

bilincseit a szolga
maga így gyártja s hordja;
ha eszel, őt növeszted,
gyermeked neki nemzed,

hol zsarnokság van,
mindenki szem a láncban;
belőled búzlik, árad,
magad is zsarnokság vagy;

vakondként napsütésben,
így járunk vaksötétben,
s feszengek kamarában,
akár a Szaharában;

mert ahol zsarnokság van,
minden hiában,
a dal is, az ilyen hű,
akármilyen mű,

mert ott áll
eleve sírodnál,
ő mondja meg, ki voltál,
porod is neki szolgál.

Elnézést kérek a hosszú és nyilván nem könnyű versért, de ki tudná 6 percben jobban és plasztikusabban visszacsi az a kort, amely nélkül nem érhetjük meg a benne élt embereket, így Mindszenty Józsefet sem?

Gondoljuk végig még egyszer a Mindszentyről kialakított, részben máig is továbbélő negatív képet és vessük össze Illyés Gyula soraival:

„mert ahol zsarnokság van,
minden hiában,
...
mert ott áll
eleve sírodnál,
ő mondja meg, ki voltál,
porod is neki szolgál.”

Ezekkel a sorokkal szeretném illusztrálni első állításomat, miszerint a Mindszentyről a hatalom által kialakított kép azért ilyen negatív, az ítékezés azért folytatódik még a halott felett is - mivel a bíboros életében minden formában nemet mondott arra, hogy ezt a hatalmat szolgálja vagy legalábbis együttműködjön vele.

De hogyan lehet ellentmondani egy olyan rendszerben, amely totalitárius jellegénél fogva nem tűr meg a rendszertől független gondolatot, szellemiséget? Hiszen:

„hol zsarnokság van,
mindenki szem a láncban;”

Milyen volt az az ember, aki képes volt arra, hogy **ne legyen szem a láncban**? Milyen jellem, milyen személyiség? Milyen eszméi voltak? Valóban kőkonzervatíván életidegen volt?

Milyen mondanivalója van annak a számára, aki keresztényként tekint rá? És mit mond annak aki a magyarság szemszögéből vizsgálódik? Végül mit mond annak, akit egyszerűen csak karakán keménységű személyisége érdekel? Az előadásra készülve ezekre a kérdésekre kerestem a magam válaszait.

Téziseim Mindszenty jelleméről:

Az élettörténet számomra egy olyan jellemet rajzol ki, amelyet Mindszenty találóan ír le saját kifejezésével mint „a jónak szenvedélyes akarata”⁶. Figyeljük meg ezt a kifejezést! A jónak nem csupán kedvelése, nem csupán óhajtása, hanem „akarata”. Az eredeti szövegösszefüggésben, saját hibáinak forrásául is ezt jelöli meg. Három megállapítást szeretnék előadásommal bizonyítani:

- Mindszenty következetes, elvi alapon hozott döntések alapján cselekedett
- A felismert igazság kompromisszumok nélküli követése és képviselése jellemezte, tekintet nélkül arra, hogy emiatt kivel került szembe (apa, püspök, jobb- vagy baloldali diktatúra, vagy akár maga a pápa)
- A felismert igazság erőszakmentes képviselése jellemezte (fegyveres ellenállást sohasem szervezett, a pápa végső döntését elfogadva nem vált szakadárá)

Egy kora gyermekkori emlékképe jól illusztrálja a jellemfejlődés gyökereit:

„Mikor gyerek voltam, elmentem a faluvégi kovácsműhelybe. Ott pokolian izzított a fújtató. Nem lelkesített a kalapács, amely mindig csak ütött. De szerettem, megértéssel néztem az üllöt, amely állta a kalapácsot és nem ütött vissza és minden ütésre keményebb lett.”⁷

Lelkiség

Nem akart más, mint jó pap lenni, az egyszerű nép egyszerű papja. Eszményképe volt hasonlónak válni Jézushoz, jó pásztorhoz, az Ő szívével és lelkével vezetni a rábízottakat a lelkek Urához. Fiatal korától elmélyült imaéletet élt, gyakori lelkiismeretvizsgálat végzéssel, heti gyónással, egyszerűségben ételben-italban, öltözködésben, aszketikus életmódja része volt a böjt az előirtakon felül is (hétfőnként is kenyéren és vízen élt).

A Trianon előtti Magyarországon született és nőtt fel. A történelmi Magyarország képe és eszméje egész életét végigkísérte. A teológia mellett a magyar történelem és irodalom szinte szenvedélyévé vált. Jól ismerte a klasszikus magyar irodalmat.

Aszkéta alkata ellenére is volt humorérzéke. Emlékirataiban leír egy esetet, amikor a fegyházparancsnoktól megkérdezte, hogy azt a 49 Ft-ot, amelyet a letartóztatásakor elvettek tőle, nem kaphatná-e vissza, hogy a keresztgyerekeinek ajándékot küldhessen, hiszen mire ő kiszabadul, a forint értéke leromolhat. „A parancsnok felháborodással utasít vissza: - Mit gondol? A magyar forint romlik? Jegyezze meg, a mi forintunk romolhatatlan! A világ legjobb pénze, amit minden piacon túljegyeznek. – Ha ez így van, úgy roppantul örülök, hogy a magyar pénz értékét megismerhettem. Most megtudtam, hogy nem is anyag, hiszen romolhatatlan...”⁸

Példaképei

- Majláth Gusztáv (1864–1940) erdélyi püspök, karizmatikus gyóntató, különösen az ifjúság pasztorációjára hangsúlyt fektető főpap

⁶ Emlékirataim 34. old

⁷ Közi Horváth József: Mindszenty bíboros. A Mindszenty Emlékbizottság kiadása, München, 1980. 11. old

⁸ Emlékirataim 342-343. old.

- Prohászka Ottokár (1858–1927) székesfehérvári püspök, a magyar katolikus megújulás apostola, író és szónok, mindketten a Regnum Marianum mozgalom alapítói
- Szent Ambrus (339–397) milánói püspök, a római császárral szemben is kiálló, az emberi jogokat és az Egyház szabadságát kompromisszumok nélkül képviselő főpap. Három alapelve: 1. Az Egyház független a császártól. 2. A császár is az erkölcsi törvények alatt áll. 3. Az Egyház az erkölcsi rend védője.

A családi háttér

Szülők: Pehm János és Kovács Borbála, 20 holdon gazdálkodó szőlő- és földművelők (apai ágon köznemesi, anyai ágon jobbágy ősök). Hat gyermek közül három élte meg a felnőttkort, a legidősebb József és két húga.

A család a szülők aranylakodalmán, 1941

Életének rövid kronológiája

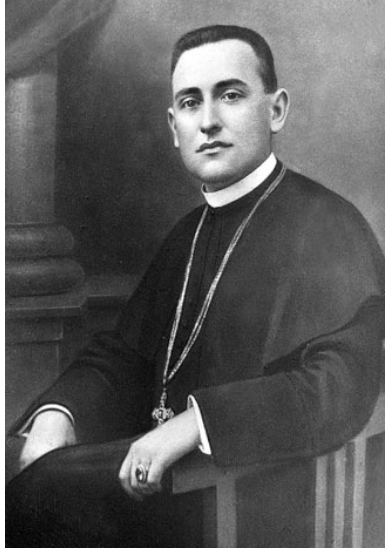
* Csehimindszent, Vas megye, 1892.03.29.
Csehimindszenti elemi iskola 1898-1903
Szombathelyi premontrei gimnázium 1903-1911
Szombathelyi teológiai főiskola 1911-1915
Papszentelés 1915. június 12.
Segédlelkész: Jákfa, Felsőpaty 1915-1917
Hitoktató: Zalaegerszeg 1917-1919
Zalaegerszegi plébános 1919-1944
Veszprémi püspök 1944-1945
Esztergomi érsek 1945-(1948)-1974
+ Bécs, 1975.05.06.

„korszerűbb plébániai élet volt a vágyam”⁹

Mit akart Pehm József? Mint már említettem, nem akart más, mint jó pap lenni, az egyszerű nép egyszerű papja. Zalaegerszegi negyedszázados plébánosi tevékenysége ennek jegyében telt. Több és elérhetőbb vasárnapi mise és gyónási lehetőség, templomépítés, kultúrházépítés. A plébániát mint a különböző rétegek és csoportok (férfiak, nők, iparosok, kereskedők,

⁹ Emlékirataim 26. old

munkás és iparos ifjúság, középiskolások, gyermekek) hitbuzgalmi és kulturális egyesületeinek hálózatát fogta fel. Létrehozta az ún. „házapostolok” hálózatát, akik a pap meghosszabbított karjai, hogy elérjen a társadalom gyökereiig. Családlátogatások, hogy személyes kapcsolatot, ismerettséget létesítsen lehetőleg mindenkiel a plébánia területén. Kiterjedt karitatív munkát végzett. Lelkigyakorlatokat, népmissziókat szervezett.

A zalaegerszegi plébános, 1924

Zala segélykiáltása (1927)

Ezen a címen tett közzé egy szociológiai szakszerűséggel megírt tanulmányt Zala kulturális és az egyházi életet illető elmaradottságáról. Ebben konkrét javaslatokat terjeszt a szombathelyi egyházmegye zsinata elé. Ismert ember lesz Zala- és Vas megyében. Nyugat-Zala püspöki biztosa lesz. 9 új plébániatemplom, 9 ideiglenes kápolna, 12 új iskola, 36 ágyas öregotthon, évente 15 szegény diák ingyenes középiskolai taníttatása, napilap alapítás (Zalamegyei Újság), önálló nyomda felállítása jelzi tevékenységét. Ellenfelei „a zalai láma” néven emlegetik.

Könyvei

- Az édesanya, 1916, 1940
- Zala segélykiáltása, 1927
- Padányi Bíró Márton veszprémi püspök élete és kora, 1934
- Esztergom, a primások városa, 1973
- Emlékirataim, 1974
- Posztumusz kötetek:
 - Napi jegyzetek 1956-1971
 - Hirdettem az Igét (válogatott beszédek, körlevelek)

Politikai állásfoglalásainak háttere

„Bár tudtam, hogy a pappolitikusok válságos időkben és kivételes helyzetekben olykor használhatnak is Egyháznak és hazának... Magam csak lelkipásztor akartam maradni. A lelkipásztori életben a politikát szükséges rossznak tartottam.”

„De mivel a politika ledöntheti az oltárt és romlásba viheti a halhatatlan lelkeket... súlyosan kötelező lelkipásztori feladatnak tekintettem a szavazó polgárok alaposabb tájékozottságát és felvilágosítását még a pártpolitika vonalán is elősegíteni.”

„Az volt a felfogásom, hogy határozott kiállással... megakadályozhatjuk a vallásellenes – vagy társadalmakat és közkerölcsöket romboló – mozgalmak hatalomra jutását.”¹⁰

Az óhaj tehát a politikától való távolmaradás volt, extrém helyzetben azonban erkölcsi kötelesség lehet a politikai fellépés is, amelynek a konkrét megvalósítási útja a felvilágosítás, hogy a az aktuális választások eredménye pozitív legyen keresztény, erkölcsi és nemzeti szempontból egyaránt. Erőszakmentesség, választásokban való gondolkodás. Konzervatív gondolat, demokratikus kivitelezési út. (Miért is tartjuk akkor őt demokrácia-idegennek??)

Az első fogság

- 1919. február 9. – május 15. Szombathely, ezután szülőfalujába internálják
- Az ok: Károlyi Mihály, majd Kun Béla rendszere ellen keresztény-nemzeti pártot szervez, amellyel a soronkövetkező választásokon akart fellépni. Választásokon fellépni, 1919-ben! Igaz, legitimista, keresztény-nemzeti programmal, de nem fut Horthyhoz Szegedre, nem szervez különítményeket, hanem választásokra készül. Ez volt az a „bűne”, amelybe élete során több alkalommal is „visszaesett”.

Elméleti felkészültsége a kommunizmussal kapcsolatban

A fogság, illetve 1917, 1919 eseményei felkeltik érdeklődését a marxizmus, kommunizmus irányában:

„...elmerültem a materializmus bölcseletében... Már 1917 óta igyekeztem elolvasni azokat a kritikai-ismertető műveket, amelyeket itthon és külföldön az orosz forradalom kezdetéről és későbbi napjairól, terjedéséről felhajtani tudtam.”¹¹

Különös alaposággal tájékozódott az orosz ortodox egyház sorsa felől, így világos képe volt a leninizmus-sztálinizmus elméleti és gyakorlati egyházpolitikája felől.¹²

Mindszenty és a nemzetiszocialista ideológia

Közben azonban Németországban új ideológia támadt, a nemzetiszocializmus, amelynek expanziója a 30-as évektől kezdve lassan mindenkit valamiféle viszonyulásra készítetett. A katolikus egyház véleményét XI. Piusz pápa két mondatával összegezhetjük („Mit brennender Sorge, 1937). Az első:

„Aki a fajt, a népet, vagy az államot, vagy az államformát, az államhatalom hordozóit vagy az emberi közösség egyéb alapértékeit (...) kiemeli földi értéksorrendjükből s mindennek (...) legfőbb zsinórmértékévé teszi s bálványimádóan isteníti, az felforgatja és meghamisítja a dolgoknak Istentől alkotott és megszabott rendjét. Az ilyen távol van az igazi Isten-hittől, s e hitnek megfelelő életfelfogástól.”

A második:

„Az embernek, mint személyiségnek istenadta jogai vannak, amelyeket tőle megtagadni, megszüntetni vagy meddőségre kárhozható a közösségnek nincsen joga.”

Ugyanezeket a gondolatokat hirdeti Mindszenty is. Nyomtatásban is megjelentette egy 1937. szeptember 19-én, a szombathelyi egyházmegye naggyűlésén elmondott beszédét:

¹⁰ Emlékirataim 28-29 old (mindhárom idézet itt található)

¹¹ Emlékirataim 51. old

¹² Emlékirataim 212-217. old: Egy kiváló, tömör összefoglalás az orosz ortodox egyház kálváriájáról.

„Németországban új hitet alapítottak ... követői nem hisznek a személyes Istenben és a halhatatlan lélekben; szerintük nincs eredeti bűn, nincs megváltás és ítélet, csak földi élet. Erkölcsi törvényük pedig ez: mindenki aszerint cselekedjék, ahogy a vére mondja neki. Ezekkel az erkölcsi elvekkel akarnak ifjúságot nevelni; a német fajt imádják, a többi faj csak annyi nekik, mint németül a 'nix'...

Azt mondják, hogy nálunk nem hirdetik ezeket a tanokat, de várjunk csak a végére: minden új eleinte óvatos a tanainak hirdetésében. Megvádolom az új mozgalmat, hogy elcsúfítja szent keresztünk ábrázolását (értsd: nyilaskereszt – SP), és német körökkel túl sok barátkozást folytat.”¹³

Hitler egyik fontos törekvése volt a Közép-Európai német nemzeti kisebbségek beintegrálása a német birodalom hódító törekvéseinek szolgálatába. Ennek volt magyarországi eszköze a Volksbund. Mindszenty 1939-ben gr. Teleki Pál miniszterelnök fölkérésére a náci Volksbund- és nyilas hatásokat ellensúlyozni kívánó, a magyar keresztény-nemzeti értékeket védő Nemzetpolitikai Szolgálat dél-dunántúli vezetője.¹⁴

Névváltoztatás, 1942. február: Pehm helyett Mindszenty

Névváltoztatása demonstratív kiállítás volt a magyarság mellett szemben a németesítő törekvésekkel. Számos katolikus pap tett így ezekben az években:

„A névváltoztatás nagy gondot okozott. Ötven évig hordtam – úgy érzem – becsülettel. Ha ismertek, ezzel ismertek. Most már az új név inkább a fejfámra kell. Legjobb esetben enged Isten tíz évet munkára, ez már naplemente tollnak, szónak, tusának. Megtettem. Németországban irtózatossá propagandá folyik annak igazolására, hogy hazánkat nevek szerint német vér lakja. Egy vezető zalai tisztviselőt felszólítottak neve után: lépjen be a Volksbundba. Hosszú ideig vívódtam. Édesanyám elintézte maradék nélkül édesapámmal, nem bántódott meg. Nekem is megviselte a lelkemet. De ha ezt egyszer magyar érdeknek láttam, meg kellett tenni, hiszen az életet sem kellene sajnálni.”¹⁵

Mindszenty szerepe Muraköz visszacsatolásában¹⁶

1941 Magyar csapatok szállják meg Bácskával együtt a Muraközt is, de Bárdossy László miniszterelnök néhány nap után német nyomásra kiüríti a területet, hogy a frissen megalakult németbarát Horvátország felé baráti gesztust tegyen. Mindszenty tiltakozó petíciót fogadtat el a Zalai megyegyűlésben: Csáktornya, a Zrínyiek ősi központja, Zala vármegye része! „Minderről alkudozhatunk, de hazánk szent földje felől soha!”, majd kezdeményezésére valamennyi magyar vármegye így tesz. Neve ismert lesz az egész országban. Kihallgatás kér a miniszterelnöktől, akire végül rácsapja az ajtót: „Miniszterelnök úr! Vegye tudomásul, hogy egy magyar ember nem beszélhet így!” Néhány nappal később újra magyar csapatok szállják meg a Muraközt.

A győri konferencia, 1943

Mindszenty is résztvesz az Apor Vilmos győri püspök által összehívott katolikus társadalmi és közéleti vezetők értekezletén. Megállapították, hogy Hitler elvesztette a háborút és el kell kezdeni a felkészülést a veszített háború utáni súlyos feladatokra. Ez a konferencia volt a későbbi magyar kereszténydemokrata mozgalmak egyik kiindulópontja. Mindszenty Apor

¹³ Zalamegyei Újság, 1937. szeptember 21.

¹⁴ Gergely Jenő: Mindszenty József <http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/szakirod/gergely.htm>

¹⁵ <http://monarchista.blogspot.hu/2012/02/produktiv-nacionalizmus-egy-pelda.html> és http://www.nemenyi.net/default.asp?Location=_arc&SID=5&AID=74&Direkt=99102&offsetlo=80

¹⁶ Mindszenty bíboros. 20-21. old.

Vilmos győri püspökkel együtt támogatta egy új kereszténydemokrata párt alakítását, abban a reményben, hogy ez az új politikai alakulat a radikálisan változó világban majd bátran és eredményesen fogja képviselni a keresztény világnézetet és a magyar nemzeti gondolatot.¹⁷

Veszprémi püspök 1944. március 25. – 1945. szeptember 15.

Jelmondata: Pannonia Sacra – Szent Magyarország

Címere: A nemzetért engesztelő Árpádházi Szent Margit, aki a Krisztus-monogram és a magyar címer között áll.

A püspökszentelésben elhangzó felszólítást radikális komolysággal vette:

„Ne mondd az árnyékot fénynek, sem a fényt árnyéknak, ne jónak a rosszat, sem a jót rossznak!”

Lelkipásztori tervek: nagyobb léptékben folytatni a zalai modellt

A földosztás terve (a veszprémi püspökség 11.000 holdnyi birtokából 7.000-et, mintegy 2/3-részt, szándékozott kifarcellázni) – az esztergomi érsek jóváhagyta, a Sztójay-kormány viszont megtiltotta, a hadigazdaság érdekeire hivatkozva.¹⁸

A zsidóság védelmében legaktívabb magyar püspökök Apoc Vilmos győri és Márton Áron erdélyi püspökök voltak. Hozzájuk csatlakozott Mindszenty is. Tárgyalt Sztójay Döme miniszterelnökkel, a Sándor-palotában (1944. április 13.), ahol ezt mondta:

„jogos bírói ítélettel megállapított büntett nélkül senkinek emberi jogait ne sértsék... akármilyen származású vagy vallású legyen is valaki”¹⁹

Amikor a veszprémi zsidók deportálása után a nyilas vezetők Te Deumos hálaadó misét rendelnek, ennek megtartását megtiltja.²⁰

¹⁷ Mindszenty bíboros. 22. és 31. old

¹⁸ Emlékirataim. 36. old

¹⁹ http://www.mindszenty.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=271:mindszenty-es-a-nyilasok&catid=12:hir&Itemid=27

²⁰ Emlékirataim 43. old, valamint Gergely Jenő: Mindszenty József

Juramentum non²¹ – Nincs eskü

1944. november 4. után a nyilas hatóságok minden közalkalmazottól megkövetelték, hogy esküt tegyen a Szálasi-kormányra. Mindszenty tanulmányvázlatban foglalta össze, hogy miért nem tesz esküt: A nyilas mozgalom, amint a nemzetiszocialista ideológia is 1. szemben áll a katolikus hittel, 2. semmibe veszi az egyház jogait, 3. szétdúlja az erkölcsi alapelveket, 4. veszély a haza ellen.

„(A nyilas rendszer célja) az erkölcsi alapelvek szétdúlása. „Minden törvényes, amit mi cselekszünk és minden törvénytelen, ami ellenünk van.” Az erőszak kiterjedését az alapelv szörnyűsége adja meg.

Természeti jogok, emberi jogok nincsenek. A gyilkosság is belefér az alapelvbe. A felebarát fogalmát megölte ez az alapelv, amint ölik magát a felebarátot is. Személyes szabadság sem fér bele. Szólásszabadság sem.”

“A magyar nemzeti szocializmus abból a német nemzeti szocializmusból fakadt, amelyet *Mit brennender Sorge* (Égő aggodalommal) figyelt a Szentatya és kárhoztatta is, mint valóságos pogányságot.”

„(A nyilas rendszer veszély) a haza ellen. ... A nyilas táborot nem szűnünk meg azzal vádolni, hogy tudva vagy tudatlanul a Dunántúlt árulják (a németeknek).”

A Dunántúl püspökeinek Memoranduma²² (1944.11.13.)

Mindszenty fogalmazza meg, irattatja alá a frontvonalak mögött még elérhető püspöktársaival. Az aláírók:

- Mindszenty József veszprémi püspök
- Apor Vilmos győri püspök
- Shvoy Lajos székesfehérvári püspök
- Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát

„... a még ép Dunántúlt ne vessék oda visszavonulási harcok martalékának, mert ezzel a magyar haza utolsó darabja és vele a magyar jövő és felépülés utolsó reménye is odavész...”

Egyén feláldozhatja magát a nemzetért, ... de a nemzetet öngyilkosságból odavetni csak úgy elvből nem lehet.”

„... A felmerült élet-halál kérdés ma már nem politikai, hanem mindent megelőzően erkölcsi, ezért nemcsak szólhatunk, de kötelességünk is a lelkiismeret, a történelem és az Úristen ítélőszéke előtt a felelősségre rámutatni a Dunántúl három és félmillió lakosa nevében.”

Ez utóbbi mondat 1945 utáni magatartásának is iránytűje marad: politikainak tűnő kérdésben erkölcsi kötelességből szót emelni, amelyre hármass felelősség kötelez: a lelkiismeret, a történelem, és az Úristen ítélőszéke előtti felelősség.

²¹ A teljes szöveg hozzáférhető: <http://www.regnumportal.hu/node/394>

²² Emlékirataim 39-42. old. A teljes szöveget közli.

A nyilasok fogságában

1944.11.27. – 1945.04.01. Veszprém, Sopronkőhida, Sopron

1944 karácsonyán „A szentmisét házi kenyérrel mutattam be. Mise közben hallottuk először a kivégző sortüzeket. A vértanúkat mementóba foglaltam... Ezen a reggelen akasztották fel Bajcsy-Zsilinszky Endrét is.”²³

Papjaival, a sopronkőhidai fegyházban, 1944

1945. április vége Farkasgyepűtől gyalog megy vissza Veszprémbe, mert:

„A veszprémi püspök nem kérhet autót a szovjet parancsnoktól anélkül, hogy a magyar női társadalom előtt ne kellene szégyenkeznie.”²⁴

Esztergomi érsek, Magyarország prímása (1945.09.15.)

Marad a jelmondat: Pannonia Sacra, és az engesztelő Szent Margit a címerben. Elindítja az engesztelés mozgalmát a háború alatt elkövetett bűnök miatt:

²³ Emlékirataim 46-47. old

²⁴ Emlékirataim 58. old

„Lankadatlanul gyakoroljuk az engesztelést a magunk és mások, különösen a magyar föld bűneiért. Bűnbánatban, áldozatban, hangtalan keresztviselésben mossuk tisztára bűn-szennyes földünket, népünket”²⁵ 1948.01.01.

Székfoglaló beszéd (Esztergom, 1945.10.07.)

A bazilika háború alatt betört ablakain bezúduló viharral versenyrekelve elmondott beszéd:

- „Ahol a természeti és a kinyilatkoztatott törvény megingott a szívekben, ott az elmélyülő hitélet annyi, mint a társadalom gátszakadásának a megállítása.”
- „Akarok jó pásztor lenni, aki – ha kell – életét adja juhaiért, Egyházáért, hazájáért”
- „Akarok lenni népem lelkiismerete, hivatott ébresztőként kopogtatok lelketek ajtaján, a föltetsző tévelyek ellenében az örök igazságot közvetítem népemnek és nemzetemnek”²⁶

Válasza Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök üdvözlő táviratára:

„Meleg gratulációját hálásan köszönöm. Az ország első közjogi méltósága hazája rendelkezésére áll.”²⁷

Az új hatalommal szembeni konfliktus egyik forrása: Mindszenty komolyan vette a hivatalával járó hagyományos közjogi szerepet: a primás koronáz, ex lex helyzetben királyt helyettesíthet, ő az ország első zászlósura. Nem a hatalom érdeklí, hanem muhinál, mohácsnál elesett érsek elődei kiállítására gondol, Martinuzzi György bíborosra gondol, aki Mohács után próbálja menteni a menthetőt. Párhuzamos gondolatot képvisel Stefan Wyszynski, Lengyelország primása, aki részben emiatt szintén börtönbe kerül.

A primás tevékenysége 1.

- Lelkipásztori program: az engesztelés mozgalmá
- Karitatív munka különösen az éhező főváros számára, ehhez adománygyűjtés Nyugaton (ez lesz a későbbi „valutaüzés” vádjának mondvacsinált alapja)
- Leginkább Budapesten tartózkodott, szemben a primások hagyományos esztergomi tartózkodási helyével
- Kritizálta a földreform módját, amely az Egyház intézményeit lehetetlen helyzetbe hozta
- Választási körlevelek 1945, 1947
- Tiltakozott a királyság megszüntetése ellen: végső kompromisszumként népszavazást kért. Levél Tildy Zoltán miniszterelnökhöz: „Úgy értesülök, hogy a nemzetgyűlés a közeljövőben napirendre szándékozik tűzni ... az ezeréves magyar királyság megszüntetésének tervét. ... A magyar primások több mint 900 éven át állandóan gyakorolt közjogi tisztéből folyóan óvást emelek eme tervek ellen.”²⁸

A primás tevékenysége 2.

Tiltakozás a felvidéki magyarság kitelepítése ellen: mintegy 30 dokumentumban – a pápa, az amerikai elnök, az angol király, a szlovák püspökök, a prágai érsek útján, beutazási kérelem Csehszlovákiába, hogy személyesen találkozhasson a csehszlovák vezetőkkel, a világsajtó folytonos tájékoztatása.

²⁵ Hirdettem az Igét. 175. old

²⁶ Emlékirataim 79-85. old

²⁷ Emlékirataim 82. old

²⁸ Emlékirataim 106. old

Tiltakozás a hazai svábok kitelepítése, a délvidéki vérengzések és a kárpátaljai magyar és sváb lakosság elhurcolása ellen.

Memorandumban²⁹ javasolt területi kompromisszumokat a Horthy idejében visszacsatolt területek egy részének megtartása érdekében.

Javaslatot tesz az önálló Erdély visszaállítására, amely gazdasági egységben lett volna mind Romániával, mind Magyarországgal.³⁰

Táviratban fordul a párizsi békekonferenciához.

Domokos Pál Péterrel tanulmányt készített a moldvai csángók helyzetéről, amelyet a pápa elé terjeszt.³¹

Egy szép metafora: Magyarország mint „misézőkehely”:

„A kehely-völgy a magyar Alföld, a kehely pereme a hegyláncolat köröskörül. Balszerencse, igazságtalanság és hitványság letördelték a kehely peremét. Megmaradt a kehely mélye vér- és siralomvölgynek...”³² Hatvan, 1947.06.08.

„Mi a könnyező Szűzanyánál bejelentjük fellebbezésünket a párizsi ítélet ellen. A Szűzanya által ahhoz az Istenhez fordulunk, akinél egyedül van igazság.”³³ Máriapócs, 1946.09.08.

Bíboros (1946.02.21.) XII. Piusz pápa mondta, a bíborosi kalap átadásakor:

„A 32 közül te leszel az első, akinek vállalnia kell a bíbor színnel jelzett vértanúságot!”³⁴

Boldogasszony Éve, 1947/48

Az ünnepi évet meghirdető püspökkari körlevélből:

„A magyarság a történelem folyamán, mint nemzet is találkozott Máriával Szent István országfelajánlása révén... Még a protestáns erdélyi fejedelmek is Mária képét verették pénzeikre, annyira kitörölhetetlenül bele volt vésve a magyar köztudatba, hogy Magyarország Mária országa...”

Legyen bár divat manapság az anyagelvűség, mi ne szakadjunk el őseink hitétől, a katolikus keresztény tanítástól. Mi Isten ujját látjuk a történelmi eseményekben és ezért minden vész és vihar közepette meg nem szűnünk remélni. ... amint őseink tették, töretlen bizalommal helyezük sorsunkat Isten kezébe a Szűz Anya által.”³⁵

Óriási tömegek mozdulnak meg:

- Esztergom 60.000
- Csongrád 70.000
- Szombathely 100.000
- Máriaremete 100.000
- Eger 120.000
- Budapest 250.000
- Máriagyúd 150.000
- Országosan mintegy 4.600.000 résztvevő³⁶

²⁹ Mészáros István: Pannonia Sacra. Kairosz Kiadó, Budapest, 2002. 54-61. o. (A Memorandum teljes szövege)

³⁰ Pannonia Sacra. 29. old.

³¹ Pannonia Sacra. 30 old.

³² Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 24. old

³³ Hirdettem az Igét. 123. old

³⁴ Emlékirataim 112. old

³⁵ Emlékirataim 195. old

³⁶ Emlékirataim. 201. old

A primás tevékenysége 3.

- A Katolikus Szülők Szövetsége
- A hitoktatás kérdése
- Az egyházi iskolák államosítása elleni küzdelem

„...az iskolaügy elsőrendű politikai és hatalmi ügy... Az iskolaügyön keresztül az állami apparátusnak módja van, ha tetszik bármiféle eszmét begyakoroltatni, beidegeztetni.” Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1948.³⁷

”Ha ellenállásba ütközünk... akkor természetesen azt is tapasztalni fogják, hogy a demokráciának nemcsak türelme, hanem eltökéltsége van.” Ortutay, 1948.³⁸
- Az állammal való, Rákosi feltételei szerinti, megállapodás elutasítása

„A demokrácia ez évi feladatai között ott van az egyház és a népi köztársaság viszonyának rendezése”: „megegyezés” vagy pedig „végezni kell az egyházi reakcióval” - mondta Rákosi Mátyás (1948.01.10.) - „Meg kell szüntetni azt a tarthatatlan állapotot, hogy a magyar nép ellenségeinek zöme az egyházak, elsősorban a római katolikus egyház palástja mögé búvik.” „A magyar demokrácia eddig minden problémát, mely elé a történelem állította, megoldott. Amikor napirendre tűzi, végezni fog azzal a reakcióval is, amely az egyház köntöse mögé búvik.”³⁹

Nézzük újra az Illyés Gyula vers néhány sorát (Egy mondat a zsarnokságról, 1950)

Hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van,
...
hol zsarnokság van, ott van
jelenvalóan
mindenekben
ahogy rég istened sem;
...
mert zsarnokság szól
lázból, harangozásból,

a papból, kinek gyónol,
a prédikációból,
templom, parlament, kárpád,
megannyi színpad;
...
hol zsarnokság van,
mindenki szem a láncban

A totalitárius rendszer mindenekben jelenvaló orwell-i hatalma, „A Nagy Testvér” elvárása szerint a totális diktatúrához az Egyháznak is illeszkedni, alkalmazkodni, a láncban szemmé válni kellett volna. Nem vitatható, a kommunizmus fontos célja volt, hogy Magyarországot (is) materialista-ateista társadalommá tegye, a nemzetet hagyományos keresztény és történelmi öntudatától megfosssa, az egyházat a nyilvános életből kizárja, és a vallást jelentéktelen magánüggé tegye. A hosszú távú cél tehát az egyházak felszámolására irányult. A rövid távú

³⁷ Mészáros István: Mindszenty és Ortutay. A szerző magánkiadása. Budapest, 1989. 179. old

³⁸ Mindszenty és Ortutay. 137. old

³⁹ Mindszenty és Ortutay. 109. old

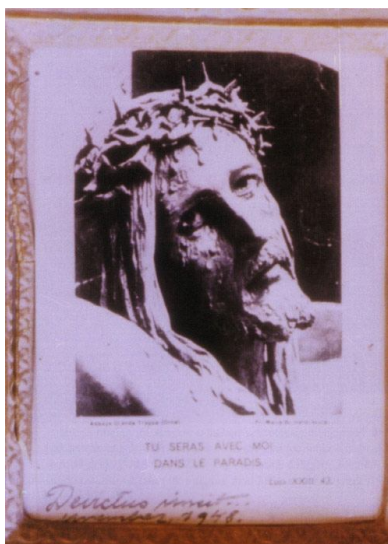
cél pedig ezek együttműködésre kényszerítése volt, nehogy valamiféle ellenállás fészkeivé válhassanak. Mindszenty válasza ezzel szemben:

„Ebben a drámai helyzetben másodrendű kérdéssé lett, hogy győzünk-e. A győzelemnél is fontosabb ügy lett a helytállás példája és erkölcsi parancsa a ránkényszerített harcban. ... A megalkuvás, a kompromisszum helyett az egyetemes egyház és az egész kereszténység érdekében a tanúságtételt választottuk, és a jövőre nézve meg kell elégednünk a reménnyel, hogy azt, amit nem adtunk föl, és csak erőszakkal vehetnek el tőlünk, később az idők kedvezőbbre fordulásával az egyház visszanyerheti.”⁴⁰

Vagyis: Nem! Juramentum non – nincs eskü – nincs megegyezés!

Devictus vincit – Legyőzve győz

A titokzatos ismeretlen által küldött töviskoronás Krisztus kép egész hátralevő életében elkíséri, ez lesz oltárképe a börtönben és az amerikai követségen.

Az utolsó pásztorlevél (1948.11.16.):

„Állok Istenért, Egyházért, Hazáért, mert ezt a kötelességet rója rám a nagyvilágon legárvább népem történelmi szolgálata. Nemzetem szenvedése mellett a magam sorsa nem fontos.”⁴¹

„nem felejtjük el Tertullian szavait: Bizonyos vádlók vádja nekünk dicsőségünk.”⁴²
1948.12.26.

Letartóztatás esetére nyilatkozatot helyezett letétbe:

„Nem vettem részt semmiféle összeesküvésben.

Nem mondok le érseki tisztetmről.

Nincs vallanivalóm és semmit sem írok alá.

Ha mégis megtenném, az csak az emberi test gyengeségének a következménye s azt eleve semmisnek nyilvánítom.”⁴³

⁴⁰ Emlékirataim. 154. old

⁴¹ Hirdettem az Igét. 178. old

⁴² Hirdettem az Igét. 181. old

⁴³ Hirdettem az Igét. 179. old

A vértanúság kora: a kor öt magyar vértanú püspöke

Boldog Apor Vilmos, győri püspök, vértanú (1892-1945)

Boldog Romzsa Tódor, munkácsi g.k. püspök, vértanú (1911-1947)

Boldog Meszlényi Zoltán, esztergomi segédpüspök, vértanú (1892-1951)

Boldog Scheffler János, szatmári (és nagyváradi) püspök, vértanú (1887-1952)

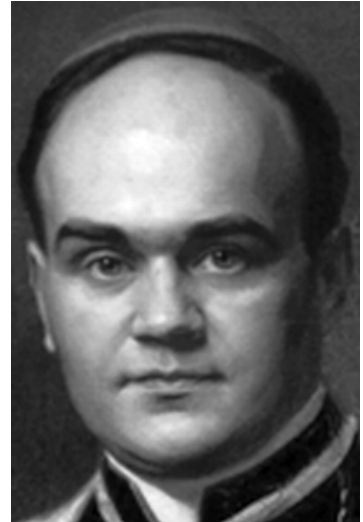
Boldog Bogdánffy Szilárd, szatmári és nagyváradi segédpüspök, vértanú (1911-1953)

Apor Vilmos

Romzsa Tódor

Meszlényi Zoltán

Scheffler János

Bogdánffy Szilárd

Börtönbüntetés/internálás/háziőrizet (névsor a teljesség igénye nélkül)

- Márton Áron erdélyi püspök (1896–1980)
- Jakab Antal későbbi erdélyi püspök (1909–1993)
- Grósz József kalocsai érsek (1887–1961)
- Pétery József váci püspök (1890-1967)
- Badalik Bertalan veszprémi püspök (1880-1965)
- Shvoy Lajos székesfehérvári püspök (1879–1968)

- Zdravec István tábori püspök (1884–1965)
- Endrédy Vendel zirci apát (1895-1981)

A letartóztatás: 1948.12.26.

A belügyminisztérium sajtóosztálya másnap jelenti „Mindszenty esztergomi érseket a köztársaság megdöntésére irányuló bűncselekmény, hazaárulás, kémkedés és valutaüzérkedés gyanúja miatt a rendőrhatalóság őrizetbe vette.”

39 nap az Andrássy út 60-ban: Folyamatos éjszakai vallatás, gumibotozás, nappali alvásmegvonás, gyógyszerek:

„Azt kérdezheti az olvasó, elmondtam-e mindent. Válaszom: előadtam mindent, csak azt nem részleteztem, amit a jóízlés, meg a férfiúi és papi önérték tilt.”⁴⁴

Az ítélet: életfogytiglani fegyház

A legfelsőbb szintről megrendelt ítéletet, a nyilas múltja miatt bizonyítani kénytelen bíró csupán jogi mezbe öltözteti.

⁴⁴ Emlékirataim. 9. old

Ludas Matyi, 1949. január

„Aki igazán alaposan akar agyonütni, az nevet” (Nietzsche)

Az ítélet után

- A Gyűjtőfogház rabkórházában:
1949. február 8. – szeptember 27.
- Ismeretlen fegyházban:
1949. szeptember 27. – 1954. május 13.
- Gyűjtőfogház rabkórháza
1954. május 13. – 1955. július 17.
- Püspökszentlászló
1955. július 17. – november 2.
- Felsőpetény
1955. november 2. – 1956. október 30.

Túlélni az évekig tartó izolációt

- „A magánzárkás fegyenc... nem láthat semmi olyasmit, amiről az emberek azt gondolják, hogy nem élhetnek nélküle... A szabály ellenére alkalmam volt egyszer egy másik fegyencet is látni...”⁴⁵
- „Kézujjon” rózsafüzérezni immár világmód lett: a Vasfüggönytől Norilsk-ig így rózsafüzéreznek az üldözött és ellenőrzött rabok”⁴⁶
- A zsoltosma: „A rab állapot a zsoltárok kellő megértését csak fokozza. A rab úgy érzi, hogy a zsoltáros – börtönben, rabként, rabvilágról – róla, neki énekel... Benne találjuk a legigazibb rabimát: Gyorsan jöjjön számunkra a Te irgalmad, mert nagyon nyomorultak vagyunk. Jusson Hozzád a rabok nyögése (Zsoltár 78,11)”⁴⁷

⁴⁵ Emlékirataim. 349. old

⁴⁶ Emlékirataim. 370. old.

⁴⁷ Emlékirataim 378. old.

- „Amióta megengedik, a szentmise napirendem középpontjává lett. Eltart két és fél olykor három és fél óráig. Elmélkedem. Sok az oratio. Beléjük helyezem a magyar Egyháznak és hazámnak minden igényét és sebet.”⁴⁸
- „Börtöni szokásom volt, hogy minden vasárnap - 10 órakor, a plébániai misék idején, a zsoltár gondolatával és dallamával lélekben elindulok a sok-sok hívővel misére: a mindszentiekkel, jákfaiakkal, szombathelyiekkel, zalaegerszegiekkel, veszprémiekkel, Esztergommal s a főváros hívőivel. A folyam mind szélesebbé vált s hazám más részének hívőit is egyre ölelte. Együtt mentünk Pozsonnyal, a Csallóközzel, Vágmentével, Kassával, Munkáccsal, Kolozsvárral, a székelyekkel, Szabadkával, Csáktornyával, Kismartonnal, Németújvárral. S gondolatban együtt mentem az amerikai magyarokkal és minden színű néppel; az öt világrész hívőivel. Mentünk együtt a különböző szépséges, román, gót vagy barokk istenházakba, vagy az eszkimó jégkunyhó- és a néger szellős sátor-kápolnájába: Szent lakodba jó néped... Az az érzésem volt, hogy darócban állok közöttük; a keresztény ősegyház vezeklője vagyok. Így kérem őket – amikor nélkülem a világ minden részében belépnek a templomba – hogy rólam, a foglyoról, rólunk foglyokról meg ne feledkezzenek és hogy nekünk foglyoknak is részünk legyen az ő szentmiséjükben. Fegyházi szentmisémet aztán az övékkel egyesítem... Áldozati tányérkám nő, eltérbélyesedik az öt világrészre, megrakva minden nyomasztó és elképzelhető igénnyel. Vinculum Caritatis, szeretet köteléke a mi áldozatunk.”⁴⁹

A szabadulás 1956.10.30.

Pallavicini (Pálinkás) Antal őrnagy és a rétsági honvéd páncélos alakulat szabadítja ki és viszi Budapestre. Az őrnagyot emiatt 1957-ben kivégezték.

Kiszabadítója: Pallavicini (Pálinkás) Antal (1922-1957)

„Köszönöm a derék magyar népnek, hogy rabságomból 1956-ban kiszabadított. Büszke emlékként viszem a sírba azt a tudatot, hogy népem szabadított ki és nem az idegenből telepített, az elítélésből és rehabilitációból egyaránt taktikai játékot űző hatalom.” (Végrendelet, 1962)

⁴⁸ Emlékirataim 377. old.

⁴⁹ Emlékirataim 380. old.

Fotó a The Guardianból,
kiszabadítóival, akik testőrként mellette maradtak

Rádióbeszéd⁵⁰, 1956.11.03.

„A régi nacionalizmusokat mindenütt át kell értékelni. A nemzeti érzés ne legyen többé harcok forrása az országok közt, hanem az igazság fundamentumán a békés együttélés záloga. A nemzeti érzés virágozzék az egész világon a népek közös kincseit képező kultúrértékek területén. Így az egyik ország haladása a másikat is előreviszi.”

„a törvényes felelősségre vonásoknak minden vonalon, és pedig független és pártatlan bíróság útján kell bekövetkezniök. Magánbosszúkat el kell kerülni, ki kell küszöbölni.”

„jogállamban élünk, osztály nélküli társadalom, demokratikus vívmányokat fejlesztő, szociális érdekektől helyesen és igazságosan korlátolt magántulajdon alapján álló, kizárólag kultúr-nacionalista elemű nemzet és ország akarunk lenni. ...nem helyezkedünk szembe a történelmi haladás igazolt irányával, sőt az egészséges fejlődést mindenben előmozdítjuk.”

Rádióbeszéd a Parlamentből, 1956. november 3.

⁵⁰ Emlékirataim. 437-441. old

1956.11.04. A Parlamentből, annak teljes körülzárása előtti utolsó pillanatban Nagy Kálmán alezredes és Ács Tihamér őrnagy hozza ki, keresztül a szovjet tankok gyűrűjén és kísérik el a legközelebbi, az amerikai követség kapujáig. Nagy Kálmán visszaemlékezése szerint:

„Odaléptem és közöltem, hogy a szovjet tankok támadásra vonultak föl a parlamenttel szemben, itt veszélybe kerülhet, pedig „még szükségünk van a hercegprímás úrra” - mondtam és javasoltam, hogy menjen valami biztosabb helyre. Kis szünet után megkérdezte, de hová? - mire nekem az amerikai követség jutott az eszembe és ezt ajánlottam. Ehhez helyeselt Turchányi is. Ezután végimentünk az épületen a déli kapuig, felöltője alá hajtottuk a hercegprímás úr reverendáját. Itt újból csatlakozott Ács őrnagy és mivel ő jól beszélt oroszul, őt küldtem előre, majd a hercegprímás úr, Turchányi és én haladtunk, mögöttünk egy magas fiatal férfi hozta a bőröndjüket.

A kb. 80-100 lépésre, tüzelésre készen álló orosz harckocsikkal szemben habozás nélkül elindultunk. Szótlatlanul mentünk feljűk és miután se meg nem állítottak, se nem szólítottak meg, bántatlanul áthaladtunk köztük. A Vécsey utcán, majd a Szabadság-téren a szovjet emlékmű mögött menve elértünk az amerikai nagykövetséghez.”⁵¹

Az alezredest ezért később 15 év börtönbüntetésre ítélték, bár 4,5 év után az 1963-as amnesztiával kiszabadult.

15 év a budapesti amerikai nagykövetségen 1956.11.04. – 1971.09.23.

„Kemény beszéd. Ki hallgatja?” (János 6:60)

Figyeli a magyarországi eseményeket. Végrendeletében reagál az abortusztörvényre, amely Magyarországon nem a szexuális forradalom következménye volt, hanem a Rákosi-korszak utolsó intézkedése, jóval megelőzve Nyugat-Európát és Észak-Amerikát:

⁵¹ Nagy Kálmán: Mindszenty József... <http://www.sulinet.hu>

„Ne engedjétek a szovjet érdeket a magyar anyaméhig, esküszegő „orvosok” és „gyógyszerészek” kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója... Az egy és fél millió bevallottan kiirtott élet három millió „szülőt”, pár ezer „orvost” jelent és bélyegez.” (Végrendelet, 1962)

Újra szabadon 1971.09.23. – 1975.05.06.

Róma, 1971

Hosszas tárgyalások után, a Vatikán eléri, hogy az országból kiengedjék, illetve, hogy ő maga is hajlandó legyen távozni. Rómába megy, de nem marad ott, hanem a bécsi Pázmáneumba költözik, innen tesz számos lelkipásztori utat az egész világban szétszóródott magyar emigránsokat látogatva: Ausztria, Nyugat-Németország, Belgium, Portugália, Anglia, Kanada, Egyesült Államok, Dél-Afrika, Ausztrália, Új Zéland, Venezuela, Kolumbia.

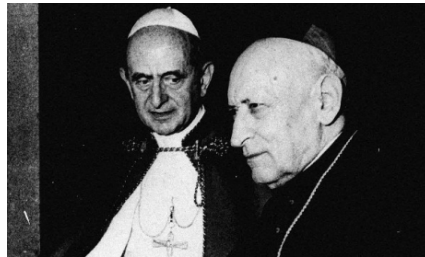

New Jersey, 1974.05.19.

Nagy örömmel fogadta, hogy a II. Vatikáni Zsinat megreformálta a liturgiát és a latin mellett lehetővé tette a nemzeti nyelveken végzett szentmisét. Ebben a tekintetben egyáltalán nem volt konzervatív. Körútjain mindenütt arra buzdította az emigráns magyarokat, hogy lehetőleg a magyar nyelvű szentmiséket látogassák, még akkor is, ha sokkal nagyobb utat kell emiatt megtenniük.

Az utolsó megpróbáltatás

Az „Emlékirataim” megjelentetése az utolsó csepp a pohárban. A Kádár-rendszer mindent bevetve a magyar katolikus egyház helyzetével, börtönben levő papokkal, stb, zsarolja VI. Pál pápát, aki Mindszentyt önkéntes lemondásra kéri fel. Mindszenty erre nemet mond. Végül 1974. februárjában a pápa „az esztergomi érseki széket megüresedettnek nyilvánítja”. Mindszenty nem lázad, de nyilatkozik, hogy nem maga mondott le és a döntés felelőssége egyedül VI. Pál pápáé. Érvéle szerint önkéntes meghátrálása sokakban megrendítette volna a hitet és a magyar katolikus egyház helyzete sem fog könnyebbé válni. Az engedelmisség jeleként azonban többé nem használta érseki, prímási címét.

A megvalósulatlan terv: Skandináviai lelkipásztori körút, 1975

- „Holtában is beszél hozzánk” (Zsid 11:4) –(König bíboros, bécsi érsek)
- Nekünk mit mondana?

Ökumenizmusa miatt nem csak a katolikusokhoz szólna:

„Ami harc és küzdelem volt a katolikus egyház és a keresztény egyházak között, az mai visszatekintéssel: fájdalmas. ... csak egyben versenyezzünk: a keresztény hitben való megmaradásban és a tántoríthatatlan hűségben a magyar hazához. ... a történelmi Magyarország egységéért.”⁵² Cleveland, 1974.05.26.

Magyarsága okán nem csak a hívőkhöz szólna:

„minden magyarnak van köze a másik magyarhoz itt az idegenben is és nem szabad azt mondanunk, amit Káin mondott: „Vajon őrzője vagyok-e én öcsémnek?” Bizony az vagy magyar. Őrzője vagy a te testvérednek és felelsz magadért is, de minden egyes testvéredért is.”⁵³ Mariazell, 1972.09.17.

„Az a háromfajta magyarság, amely ma a világon él... – egy magyarság. Csonka-Magyarország, az elszakított magyarság, és az öt világrész emigráns magyarjai – egy nemzet. Ezt nem szabad soha elfelejtenünk. Ez legyen nemcsak álmaink, hanem tetteink és magatartásainknak is rugója az élet minden napján!”⁵⁴

„...öntudatosodjatok! ... Szent István, Szent László, Szent Erzsébet, Hunyadi János, Rákóczi, Zrínyi és Széchenyi István népe vagytok! Ezért ne haljon el nyelveteken a magyar szó! Ne felejtsetek el szüleitek nyelvét! Ha egyedül vagy, imádkozz legalább este magyarul. Írj magyar levelet... Olvass magyar lapot, újságot és könyvet. Találjunk egymásra a szétszórtságban, mert nem csak „ősei”, de testvérei is vagytok egymásnak! Az, aki magyarságában erős és képzett, az segítse azt, aki már ingadozik. Hozza vissza a magyar közösségbe!”⁵⁵ Caracas, 1975.04.21.

⁵² Hirdettem az Igét. 256. old

⁵³ Hirdettem az Igét. 203. old

⁵⁴ Hirdettem az Igét. 39. old

⁵⁵ Hirdettem az Igét. 300-301. old

„Mielőtt szemeim megtörnének, nem ember, nem pusztá érzélem, hanem Isten és Őseink mondatják velem - és ezt szeretném minden magyar párnája alá tenni - legyen bárhol széles e világon, hogy ne legyen nyugta az ösztökétől halála órájáig: A megmaradt kevésből újra kell építenünk a hazát. Ez a dolgunk ezen a világon! Ettől szabadulni nem tudunk, csak elbújni előle. Ez a végrendeletem..., ezért éltem, élek és imádkozom itt és az Örökkévalóságban.”⁵⁶ Bécs, 1973.05.05.

Nyilván szólna a hívókhöz és az útkeresőkhöz. Egy ezekhez szóló – a számomra talán legmegkapóbb - idézettel szeretném zárni előadásomat. Kérdés, vajon tarthatjuk-e életidegen öskonzervatívnak azt, aki élete vége felé így adja át a stafétát a következő nemzedéknek:

„Az Egyház mai mély válsága ne ijesszen meg bennünket. Túlságosan és sokáig ráhagyatkoztunk az ősi múltra épült, a családi és nemzeti folytonosságba beágyazott keresztény hitre. E beágyazottság azonban csak támasz lehet, de nem volt sem maga a hit, sem annak záloga. Minden egyénnek, minden nép minden egyes nemzedékének újra és újra meg kell küzdenie a hitéért úgy, mint Jákobnak az Isten angyalával. Nem szabad elereszteni az alkalmakat, a lehetőségeket még halálos fáradtság miatt se, mindaddig, míg Isten meg nem áld bennünket.

Ez az Isten akarata. Isten fiatal. Övé a jövő. Ő nemcsak a múlt, a hagyományok, a valamikori nagyságok tudója, hanem az újnak, a fiatalnak, a holnapnak az előhívója az egyénekben és népekben, akik nem adják föl magukat. Ezért nincs helye a csüggedésnek. A mi szívünk megremeghet a nehéztől, az ismeretlentől, a lehetetlennek látszótól, Isten azonban az egyének és nemzetek jövőjét sokszor a lehetetlennek látszó holnapba rejtette el: nekünk kell nekilátnunk, hogy ezt előhozzuk.”⁵⁷ Bécs, 1973.05.05.

Mérleget nem vonok, azt ki-kí tegye meg magában. Köszönöm a megtisztelő figyelmet.

Sörédi Pál

⁵⁶ Hirdettem az Igét. 230-231. old

⁵⁷ Hirdettem az Igét. 229. old

Ajánlott könyvek:

- Mindszenty József: Emlékirataim, Szent István Társulat Bp, 1989
- Mindszenty József: Hirdettem az Igét, Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982
- Mindszenty József: Az édesanya, Hunikum Kiadó, Bp, 1990
- Közi Horváth József, Mészáros István, Füzér Julián idézett könyvei.

Ajánlott filmek

- Devictus vincit, 1994, TV-film, Mihályfy Sándor/Nemeskürty István, szereplők: Jordán Tamás, Sinkó László, Kállai Ferenc, Bánffy György, Szabó Gyula, Tyll Attila, Reviczky Gábor
http://videotar.mtv.hu/Videok/2010/10/24/17/Mindszenty_Jozsef_Devictus_Vincit.aspx
- A fehér vértanú, 2010, dokumentumfilm, rendezte: Koltay Gábor
- Pócspetri, 1982, dokumentumfilm, rendezte: Ember Judit